

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СКРИПАЛІВ

У статті розглядаються особливості формування художньо-виконавської компетентності скрипалів в рамках професійної підготовки музикантів-виконавців, що дає змогу враховувати їх при закладанні освітньо-кваліфікаційної бази і новоутворень вітчизняної освіти, а також висвітлюється сутність понять компетентність, майстерність та здійснено аналіз компонентної структури художньо-виконавської компетентності скрипалів при різних рівнях сформованості творчо-виконавських здібностей.

Ключові слова: музикант-виконавець, компетентність, майстерність, виконавська компетентність, виконавська майстерність, художньо-виконавська компетентність.

В статье рассматриваются особенности формирования художественно-исполнительской компетентности скрипачей в рамках профессиональной подготовки музыкантов-исполнителей, что позволяет учитывать их при закладывании образовательно-квалификационной базы и новообразований отечественного образования, а также освещается суть понятий компетентность, мастерство и осуществлено анализ компонентной структуры художественно-исполнительской компетентности скрипачей разных уровней формирования творческо-исполнительских способностей.

Ключевые слова: музыкант-исполнитель, компетентность, мастерство, исполнительская компетентность, исполнительское мастерство, художественно-исполнительская компетентность.

In this paper, the features of the formation of the artistic and executive competence violin through training musicians, allowing to consider them in laying the educational qualification framework and tumors of education, and highlights the essence of the concepts of competence, skill and analyzes the component structure artistic and executive competence violin at different levels of formation of creative and performing abilities. The estimation of the artistic and executive competence on various criteria of formation of knowledge and skills is given to us. For violin players defines the role of forming artistic and executive competence and its role in the development and professional growth as musicians, instrumentalists and disclosure of their creative potential. The paper outlines ways of formation of successful self-realization and prospects for future concerts. The article analyzes a wide range of scientific papers

interdisciplinary focus and consider recommendations for further research.

Key words: *musician, competence, skills, performance competence, mastery, artistic and performing competence.*

В теперішній час відбувається перехід сучасної системи освіти на нові стандарти, так звані стандарти третього рівня, які передбачають підвищення вимог до результатів засвоєння основних освітніх програм підготовки як в професійній, так і в соціально-особистісній сфері.

Завдяки багатьом науковим працям давно поширилося твердження, що пора здійснити подібний перехід. З кожним роком у нинішній ері наукових знань та інформації потребується все більше високо-інтелектуальних та достатньо кваліфікованих спеціалістів, що здатні ефективно здійснювати професійну музичну діяльність в абсолютно нових для них умовах, викликаних постійним оновленням і осучасненням освітнього процесу.

У зв'язку з модернізацією освітньої системи проблема практичної реалізації підготовки спеціалістів-скрипалів постає досить гостро на просторах педагогічного напрямку навчання. Широкий попит потребує появи нових спеціалістів, що володіють такими якостями, як креативність, активність, самостійність, мобільність, вміння працювати з людьми. Підготовка кваліфікованого фахівця, соціально і психологічно адаптованого, готового до постійного професійного зростання та вільно володіючого своєю професією, являється основною метою професійної освіти [7, с. 15].

Аналіз сучасних досліджень з проблеми художньо-виконавської компетентності свідчить, що загалом під цим поняттям розуміють комплекс якісних характеристик особистості, знань, навичок, вмінь, професійних якостей, що в повній мірі дозволяють виконувати завершену професійну діяльність.

На думку видатних педагогів-дослідників і вчених, прославлених музикантів-виконавців, процес творчого виконавства являє собою не тільки розкриття композиторського задуму, але й створення власного самодостатнього трактування. Перш за все, творчий внесок музиканта проявляється в найбільш точному передаванні об'єктивного наповнення музики, проникнення в сутність і структуру музичного твору, вияв і втілення його основоположної концепції. Кожне виконання музичного твору повинне бути оригінальним актом творчості. Володіючи константними властивостями, знаки музичної мови здатні бути по-різному проінтоновані та інтерпретовані. Завдяки відповідності рівня професійних можливостей музиканта до правильності та доцільності вираження певних ното-граматичних схем, виконання конкретного твору має здатність як підвищувати естетичну цінність твору, так і спотворити глибинні пласти змісту музичного твору.

Так, Л. Виготський вирішує проблему здійснення творчого акту

шляхом переживання і подолання домінуючого почуття, емоційного розширення, вираженого технічними засобами та елементами музичної виразності. При цьому дослідник вважає, що наше звернення до проблематики виконавського мистецтва дозволяє прослідкувати процес отримання важливих результатів сприймання і відтворення музично-естетичних зв'язків. Акт мистецтва є реальним актом творення як і всі інші рухи нашого ества. Але тільки він своєю складністю переважає усі інші. Цей процес розширює особистість, збагачує її новими можливостями і по своїй природі має виховне значення [4, с. 312].

Б. Асаф'єв достатньо глибоко порушує питання акустичного сприймання музичного мистецтва. Від здатності слухачів активувати всі свої розумові та аналітичні здібності залежить їх можливість по достоїнству оцінити зміст музичного твору, закладений автором і інтерпретований виконавцем. Інструменталіст же, в свою чергу, по дотичній наділений не менш важливим завданням – «переконати» слухача в тому, що холод інструментальної інтонації вдається долати і звук інструменту набуває «живого тону» [1, с. 15].

Особливу увагу варто приділити аналізу творчих звертань видатного радянського піаніста і педагога Генріха Нейгауза. В його «Записках» наскрізною темою стала багатоплановість проблем музичного виконавства. На думку автора, кожне артистичне виконання складається з трьох компонентів: тієї музики, яка виконується, інструменту та виконавця, за допомогою якого і відбувається акт гри. Лише повне володіння цими трьома компонентами може забезпечити повноцінне виконання. Г. Нейгауз вважав, що майстерність в роботі як один із критеріїв досягнення професійної зрілості характеризується своєю прямою і здатністю не втрачати марно час. Дослідник зазначає, що для того, щоб процес виконавства пройшов на високому рівні, потрібно зацікавити слухачів певною думкою, філософією, яку виконавець несе і пропагує через свою гру [5, с. 8].

Мета статті – проаналізувати підходи науковців щодо процесу формування компетентності, художньо-виконавської компетентності в аспекті виконавської традиції в контексті здобуття вищої педагогічної освіти.

Музичне мистецтво сьогодення має великий вплив на соціум. Підготовка висококваліфікованих спеціалістів у цій сфері є найбільш пріоритетним направленням професійного музичного мистецтва. Потреба в працівниках, що здатні ефективно здійснювати педагогічну діяльність та володіють грою на скрипці на високому рівні, сьогодні достатньо велика. Виконавське скрипкове мистецтво яскраво проявляє себе особливо в академічній традиції. Ігрова культура скрипалів являє собою симбіоз усіх набутих знань та навичок, які багато в чому будуть визначати якість вузівської професійної освіти. Підвищення рівня виконавської майстерності

потребує безперервного контролю зі сторони усіх учасників навчально-педагогічного процесу. В нинішній час практика скрипкового виконавства все частіше випереджає своє теоретичне обґрунтування.

Велику увагу до виявлення закономірностей процесу скрипкового виконавства, його формування і розвитку приділяв науковець М. Берляничик. Особливо важливим він вважав теоретичне осягнення загальних принципів професійного становлення музиканта-виконавця, а саме, здатності комплексного оволодіння фундаментом виконавської майстерності як цільного феномена культури уже на кожному з етапів навчання гри на скрипці. Заслуговує на увагу його концепція розвитку у майбутніх скрипалів-виконавців методичної рефлексії і теоретичного мислення на рівні сучасних вимог. Автор пропонує розглядання основ скрипково-виконавської культури скрипалів як майбутніх професіоналів під принципово новою призмою, що дозволить критично осмислити основоположні принципи і зміст своєї виконавської діяльності [2, с. 94].

Абсолютне визнання розвиваючого потенціалу музичної культури призвело до зростання рівня професійної підготовки музиканта та піднесення ролі формування компетентності як володіння професійною діяльністю в певному колі на достатньо високому рівні; здатність фахівця планувати наступний шлях свого професійного та кар'єрного зростання на базі постійного професійного розвитку; спілкування та обмін досвідом, а також взяття відповідальності за свою практичну діяльність.

При цьому, у сучасній педагогічній науці не існує виведеного, чіткого визначення поняття «компетентність», немає чіткої, узгодженої всіма класифікації. Прийнято вважати, що поняття компетентність пов'язане з ефективним виконанням певної діяльності, здатність нести свою функцію більш ефективно, виконуючи всі пред'явлені вимоги.

З поняттям компетентність розглянемо його наявні складові:

– основні характеристики особистості, по формі прояву яких можна судити про володіння людиною собою як в широкому колі життєвих ситуацій так і на професійній арені;

– суть предмету, спеціальною інформацією про який володіє особистість;

– аналіз діяльності особистості, тобто правильне сприймання і тлумачення поставлених задач, вибір підходящих засобів, методів та способів реалізації виконання, і, зрозуміло, відповідно до поточних обставин, вміння із самокритикою та самоаналізом відноситись до виконаних завдань, бути схильним до пошуків нових шляхів вирішення поставлених задач та бути гнучким в питаннях власної самоосвіти;

– високий якісний показник загального професійного рівня випускника після завершення освітнього курсу навчання, демонстрація високого рівня освідченості;

– певна предметна область, яка вміщує в себе знання, обов'язкові

для засвоєння людьми однієї професії [8, с. 123].

З вищесказаного можна зробити висновок, що компетентність – це процес виключної взаємодії суб'єктивних рис особистості, професійних якостей, набутих знань, навичок та вмінь, необхідних для досягнення заданих цілей. Наприклад, Дж. Равен у своїй книзі «Компетентність у сучасному суспільстві» приходиться до висновку, що компетентність – це специфічна здатність результативного виконання конкретних дій в предметній сфері, з урахуванням вузько профілюючих знань, тематичні навички особливого роду, способи мислення та засоби їх розвиваючого формотворення, усвідомлення та несення відповідальності за власне вчинені дії [6, с. 372].

Наукових досліджень, присвячених формуванню художньо-виконавської компетентності скрипалів знайдено не було. Проте, є низка наукових досліджень, присвячених формуванню виконавської майстерності, мистецької компетентності, виконавської компетентності, художньо-виконавської підготовки.

Так, якість виконання інструменталіста суттєво залежить від набутих знань, вмінь та навичок, але майстерним виконанням можна назвати лише таке, де відчутний найбільш високий рівень володіння знань та їх високохудожнє творче використання. Творчість виконавця дещо двохфазова – присутнє розуміння задуму композитора і втілення музичних образів засобами музичної виразності. Можна припустити, що в основі художньо-виконавської компетентності лежить пошукова творча діяльність, так як саме вона закладає у скрипаля підвалини виконавської майстерності. Робота інструменталіста складається із художнього сприймання, виникнення власного задуму, його реалізації, прагнення творити і створювати, а в ході аналізу результату – внесення корективів та оцінка досягнутого. На першому місці у виконавця заглиблення в зміст твору, складові духовного світу композитора, розуміння твору очима його реальності.

Творчість має неабияке значення в діяльності скрипаля. Гра надзвичайно цінується у тому випадку, коли в ній відчувається щирість, індивідуальне відношення до виконуваного твору, якщо присутня якась особиста трактовка певної музики. Важливо виховувати в собі власний, неповторний стиль гри, а вчитись потрібно на «ідеальних зразках» – виконавцях, чий беззаперечний талант підтверджений сотнями розкішних концертних програм, зіграних на багатьох сценах світу. Варто наче губка вбирати все те найкраще, що може дати музикант високої художньо-виконавської компетентності.

Таким чином, стає очевидним, що одну із головних ролей посідає роль творчості в діяльності скрипаля-виконавця. Але означимо, що існує інша думка – виконуючи твір, скрипаль не повинен відхилитись від творчого задуму автора, не привносити нічого нового зі своєї сторони.

Існують деякі фактори, які надають виконанню скрипаля більш художньо-індивідуальний характер. До них відносяться і можливість втілити власне бачення музичного образу, і творче вирішення технічних та художніх завдань, і свій власний неповторний виконавський стиль, і артистизм.

Але аналізуючи особливості діяльності скрипаля-виконавця визнаємо те, що така діяльність не може існувати без повноцінного володіння технічними прийомами як вміннями та навичками виконання. До складу компетентності скрипаля входить весь спектр виконавських прийомів та засобів музичної виразності, за допомогою яких музикант має змогу на якісному рівні втілити особливості того чи іншого виконуваного ним твору.

Не менше уваги приділяється і питанню техніки для музиканта-виконавця. Адже це зона маловивченого аналізу складно організованої координації рухів, найтонших порухів, із яких складається основа музичного виконавства.

Володіння виконавською технікою та технологічними вміннями на смичкових інструментах є значним сегментом в колі положень, що включаються до поняття художньо-виконавська компетентність скрипаля.

В. Білоус вважає, що для досягнення вершин у виконавській діяльності потрібно розкрити для себе поняття «майстер» та «майстерність». Рівень музичної майстерності виявляється як вищий рівень засвоєних умінь, навичок та інтерпретаторської творчості, та залишається не індивідуальною проблемою музиканта, а проблемою навчального закладу, що його готує. Тобто, музично-виконавська майстерність як властивість особистості формується у процесі професійної підготовки та виконавської діяльності та є показником вищого рівня засвоєних умінь, навичок та інтерпретаторської творчості. Цей компонент є одним із найголовніших, тому що в основі музичного мистецтва лежить ціль виклику у слухачів певних переживань. Дякуючи цьому компоненту, музика позиціонується як універсальний засіб спілкування, як носій найбільш досконалої мови почуттів. Дослідниця поняття художнього компоненту виконавської діяльності тлумачить так: «Художній компонент виконавської майстерності полягає в конкретизації інтерпретаторського осмисленого виконавського інтонування мікро-макроструктури музичного твору, у відтворенні динаміки його вертикальної і горизонтальної структур, драматургії цілісної музичної форми виконуваного твору, що осмислене, інтерпретаторське відтворення мелодичної структури музичного твору збагачує його логічно, інтелектуально, емоційно, духовно» [3].

Отже, аналіз наукової літератури показав, що проблеми виконавської компетентності музиканта залишаються актуальними та перспективним об'єктами для теоретичного вивчення. Під художньо-виконавською компетентністю ми розуміємо інтегративно-діяльнісну основу, яка несе в собі взаємодію знань, умінь, сформованої професійно-ціннісної позиції, що

дозволяє самостійно і неупереджено реагувати на задачі, що виникають, та якісно їх вирішувати.

Під художньо-виконавською компетентністю слід розуміти комплексне утворення особистості, що має багаторівневу структуру системної організації та виконує функції взаємодії сукупності когнітивного, особистісного, діяльнісного компонентів, якість сформованості якої дозволяє скрипалям-виконавцям ефективно здійснювати концертно-виконавську діяльність.

Очевидно, що художньо-виконавська компетентність оцінюється по таким критеріям, як рівень розвитку музично-творчих здібностей, вольових якостей, ціннісних орієнтацій, сформованість структури знань, навичок та вмінь, готовність до рішучої виконавської позиції.

Для скрипалів сформованість художньо-виконавської компетентності грає вагомую роль у їх професійному зростанні та становленні як музикантів-інструменталістів, розкритті їх творчого потенціалу. Багато в чому таке положення речей зумовлює можливість успішної самореалізації та успіх в подальшій концертній діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні художньої інтерпретації як педагогічного засобу професійного самовизначення майбутніх учителів музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асафьев Б. В. Музыкальная форма как процесс. Изд. 2. / Ред., вст. ст. и коммент. Е. Орловой. JL : Музыка, 1971. Кн. 1 и 2. – 376 с.
2. Берлянич М. Основы воспитания начинающего скрипача Санкт-Петербург, 2000. – 253 с.
3. Білоус В. П. Психологічні аспекти формування виконавської художньої майстерності : навч.-метод. посіб. – К. : ДАКККіМ, 2009.
4. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский, – М. : Современное слово, 1998. – 480 с.
5. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога / Г. Г. Нейгауз. 5-е изд. М. : Музыка, 1988. – 238 с.
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе / Дж. Равен // Издательство Когито-Центр, 2002. – 400 с.
7. Сигал И. М. Формирование музыкальной компетентности будущих хормейстеров [Текст] / И. М. Сигал // Самара: Издательство Самарского научного центра РАН, 2010. – Т. 12. – N3. – 264 с.
8. Толковый словарь русского языка / Под ред. Д. Н. Ушакова. — М.: Гос. ин-т «Сов. энцикл.»; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935–1940.